

Степаненко Н.В.,
доктор філософії в галузі права, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, Україна,
e-mail: nataliasv@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-6216-2206

Гуренко В.А.,
аспірант юридичного факультету,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, Україна,
e-mail: hurenkova@krok.edu.ua,
ORCID: 0009-0009-9409-563X

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА МОДЕЛІ ВЗАЄМОДІЇ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ДЕРЖАВИ

В Україні для кожного гарантується право на свободу світогляду і віросповідання, що закріплено в Конституції України та в інших законодавчих актах. Дане право реалізовується громадянами України шляхом утворення та діяльності релігійних організацій різних конфесій, кожна з яких поширює власну релігію, переконання й забезпечує задоволення духовних потреб людини.

Відповідно до статті 35 Конституції України передбачено, що кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу та ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Церква й релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов’язкова [1].

Розглядаючи питання конституційно-правових засад взаємодії релігійних організацій і держави в Україні, можна виокремити такі засади як відокремленість церкви від держави, відокремленість школи від церкви, рівність усіх конфесій перед законом, а також забезпечення права на свободу світогляду і віросповідання, що є одним із основоположних прав людини. Зазначені засади узгоджуються також з положеннями статті 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини).

У 21 столітті Церква та релігійні організації все частіше заявляють про себе як про діяльних учасників суспільних процесів. Релігійний фактор посідає важливе місце в суспільно-політичному й духовно-культурному житті держав. В Україні спостерігається традиційно значний вплив релігійних інституцій на суспільні відносини, на політичні події, що пояснюється історичним значенням Церкви у житті слов'янських народів і особливістю національного менталітету, головною складовою якого є релігійна духовність [2, с. 215].

З огляду на це, постає потреба у більш ґрунтовному аналізі моделей взаємодії релігійних організацій та держави, які сформувалися у світовій та вітчизняній практиці. Для цього доцільно звернутися до наукових підходів і класифікацій, запропонованих у працях науковців.

До основних моделей взаємодії релігійних організацій та держави, що існують на даний час в країнах світу, Р. Міннерат відносить суворе розмежування Церкви та держави, розмежування при наданні можливості релігійним організаціям офіційно співпрацювати з державою у питанні освіти, засобів масової інформації, правового визнання шлюбу тощо; гарантування повної релігійної свободи конфесій при конституційній підтримці однієї з них; повна заборона релігійної діяльності; наявність єдиної офіційної державної релігії; формальне прийняття міжнародних норм у питаннях релігії при наявності правових привілеїв для однієї з конфесій та дискримінації інших [10, с. 387-393]. У свою чергу М. Палінчак зазначає, що головні типи відносин між церквою і державою включають кілька моделей державно-церковних взаємин, які часто переплітаються: теократія, цезаропапізм, державна церква, відокремлення церкви від держави, проміжний стан між моделлю державної церкви і моделлю повного відокремлення [4, с. 225].

У процесі дослідження зазначених моделей варто підкреслити, що теократична та цезаропапістська моделі відзначаються значним домінуванням релігійного чинника у державному управлінні та суспільних процесах. Натомість концепція відокремлення церкви від держави спирається на засади світського устрою та нейтральність у питаннях віри. Водночас модель державної церкви, а також проміжні варіанти співіснування демонструють різний рівень взаємодії та впливу, що зумовлює відмінний ступінь участі релігійних організацій у політичному та суспільному житті [4, с. 225].

Важливо зазначити, що серед наведених моделей відносин між церквою і державою, Україна найбільш наближена до моделі відокремлення церкви від держави. Дана позиція обґрунтовується тим, що на законодавчому рівні закріплено, що Церква (релігійні організації) в Україні відокремлена від держави. Держава захищає права й законні інтереси релігійних організацій; сприяє встановленню відносин взаємної релігійної та світоглядної терпимості й поваги між громадянами, які сповідують релігію або не сповідують її, між віруючими різних віросповідань та їх релігійними організаціями; бере до відома і поважає традиції та внутрішні настанови релігійних організацій, якщо

вони не суперечать чинному законодавству [5].

Таким чином, конституційно-правові засади взаємодії релігійних організацій та держави в Україні базуються на принципах релігійного плюралізму, світоглядної свободи й нейтральності держави щодо різних конфесій. Українська модель найбільш наближена до концепції відокремлення церкви від держави, проте в окремих сферах простежуються елементи партнерської співпраці. Тому, з огляду на розвиток суспільно-політичних процесів в Україні, питання взаємодії релігійних організацій та держави потребує подальшого наукового осмислення з урахуванням нових викликів і тенденцій суспільного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4272> (дата звернення: 01.10.2025).
2. Краснопольська Т. М. Механізм взаємодії церкви та держави в Україні: характеристика основних елементів. Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць НУ «ОЮА». 2015. Вип. 55. С. 215-223.
3. Міннерат Р. Церковно-державні взаємини, релігійна свобода і «прозелітизм». Релігійна свобода і права людини : у 3 т. Т. 3 : Місія і прозелітизм. уряд., пер. з англ. М. Маринович, Л. Коваленко, Р. Скакун. Львів: Свічадо, 2004. С. 377-393.
4. М. Палінчак, М. Лешанич. Модели державно-церковних відносин у сучасній політичній практиці. *Evropský politický a právní diskurz*. 2015. Sv. 2, Vyd. 4. С. 254-259.
5. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> (дата звернення: 01.10.2025).